

De milieucrisis als kans voor het christendom

Stefaan Hublou

De dramatische ecologische en klimatologische verschuivingen, tastbaar geworden in rampen als de kerst-Tsunami rond de Indische Oceaan (2005), het verdrongen New Orleans (2006), de stormen in Europa van januari 2007, ... bieden een unieke kans het traditionele christelijke godsbeeld te 'updaten'. De televisiebeelden over de spasmen van de aarde en Al Gores film 'A Global Warning' hebben in de politieke en economische wereld reeds een omwenteling van het bewustzijn ingezet. Het is nu wachten en hopen op hetzelfde in de wereld van de godsdienstwetenschappen. In dit artikel wil historicus en amateurbioloog Stefaan Hublou hieromtrent het debat openen in respect voor zowel de Bijbel als de positieve wetenschappen.

Half januari stonden in het gazon de madeliefjes reeds in volle bloei, 'du jamais vu'. De vrijwel 'subtropische' zomer van 2006 en de afgelopen winter zijn verklaard tot de meest warme sedert het begin van de weerwaarnemingen. Januari werd gekenmerkt door felle stormen: in het Verenigd Koninkrijk stierven zeven mensen op één dag, in Nederland werd het hele spoorwegnet stilgelegd. De wetenschappers profeteren: nog deze eeuw zal in onze gewesten een stijging van het zeewaterpeil met een halve meter mogelijk zijn. Een tienmaal grotere inspanning zal vereist zijn dan deze voorgesteld in de Kyoto-overeenkomst om ongedaan te maken wat de uitlaatgassen van verwarming, industriële activiteit en vervoermiddelen de laatste eeuw hebben aangericht. Onze atmosfeer is een verstikkende serre aan het worden en klimatologische rampen komen eraan. Als historicus en natuurbeschermer van het eerste uur en als christen wil ik vandaag lessen trekken volgens het adagium dat reeds de oude Grieken en de Chinezen bezielde: crisissen zijn kansen!

Een eerste vaststelling: het belang van een vrouwelijk trant van denken, geworteld in een diepe bekommernis om het concrete leven.

Er bestaat een behoefte aan een denken dat een maximaal aantal raakpunten met reële toestanden vertoont en daardoor ook aarde aan de dijk zet.

Enkele voorbeelden:

- Het besef omtrent de noodzaak van milieuzorg was al aan de orde in 1963 in het boek 'Silent spring' van Rachel Carson, een Amerikaanse oceanologe. In dat werk schetst zij met profetische en poëtische fijngevoeligheid de gevaren van een mateloos gebruik van chemicaliën.

- In februari vorig jaar ontving Jane Goodall het 'Legion d'honneur' in Frankrijk. Goodall verdiende haar sporen als 'ethologe'. Zij pionierde in de studie van het gedrag van de mensapen in de jungle van Afrika. Haar recente boek 'Reason for hope. An extraordinary life' is een wereldwijde bestseller en een aanrader voor elke christen die begaan is met de schepping. Jane reist bovendien meer dan 300 dagen per jaar de planeet af om mensen bewust te maken.

- In 2004 ging de Nobelprijs voor de Vrede naar de Kenyaanse Wangari Maathai. Zij zag in dat je met bosbeheerprogramma's niet enkel de ecologie en de economie, maar zelfs de vrede een nieuw elan kan geven.

Uit deze voorbeelden blijkt dat het denken van vrouwen veelal los staat van machtsspelletjes en dat het vaak uitgaat van een gezonde 'compassie' met het nageslacht.

Tweede vaststelling: de kerk heeft haar kansen op spiritueel leiderschap nog niet opgenomen.

Het milieu van de theologen heeft te lijden aan een gebrek aan belangstelling en een grondige kennis wat betreft de kwesties over de natuur. In het Europa van de middeleeuwen en de renaissance was het nochtans zo dat de mens de boodschap van God in twee 'boeken' aantrof: in de eerste plaats in de ontmoeting met en de contemplatie over de schepping en vervolgens in de lectuur van de Bijbel, de heilsgeschiedenis van Israël.

Het lijkt er vandaag op dat men bijna uitsluitend met behulp van die tweede bril zoekt naar God. De priester-paleontoloog Teilhard de Chardin heeft zijn geniale inzichten, gebaseerd op een lucide

gevoeligheid voor de aanwezigheid van De Eeuwige in de tastbare natuur, pas postuum aan de mensheid kunnen overmaken omdat zijn oversten voor die visie niet rijp waren. Nochtans spreekt niet alleen Genesis de liefde voor de natuur uit. Psalm 104 noem ik graag 'de ecologische psalm'. Ook het Hooglied, het boek Ruth en vele andere bladzijden in de Bijbel spreken die taal.

Verder is van Jezus geweten dat hij geregeld natuurgebieden opzocht: de woestijn, een berg, een boomgaard, een tuin. Zijn gebed op de nachtelijke berg is een typerende activiteit (zie o.a. Mt. 14, 23 en Lc. 6, 12) en het topmoment waarop drie leerlingen in de biddende Jezus het bovennatuurlijke zien doorschemeren (o.a. Mc. 9, 2-8) vindt plaats in de desolate natuur.

Wie niet geleefd wil worden, trekt zich ook vandaag best geregeld in stilte terug.

Wellicht is de conclusie gerechtvaardigd dat een deel van de Jezus-erfenis in andere handen is overgegaan: in die van natuurliefhebbers en buitenmensen als botanici en ornithologen, beheerders van natuurreservaten, natuurfietsers, jagers, imkers en cineasten. Zo werd David Attenborough, de presentator van talrijke, wonderbare filmprogramma's over het mirakel van de natuur begin dit jaar verkozen als belangrijkste figuur van Groot-Brittannië en is hij zelfs geridderd omwille van dit werk. De wereld beseft soms verbazend goed wie haar spirituele gidsen zijn, en zij komen niet altijd uit kerkelijke middens...

Werd het christendom misschien ongemerkt een soort boekenclub, los van het heilzame contact met het mysterie van de ondoordringbare natuur? Een deel van de christenen lijkt alleszins vaak te vergeten dat het spreken over God altijd via veronderstellingen gaat, dat hij de altijd radicaal Andere is.

De stelling van historicus Lynn White dat het christendom mee aan de basis ligt van de milieucrisis heeft stof doen opwaaien. Hij wijst op de passage in Genesis waar Jahwe Adam en Eva de groene wereld en het dierenrijk instuurt 'om deze te onderwerpen en te overheersen'. Dit is inderdaad een tekst die, hoe kort ook, al twee millennia zijn invloed laat gelden op mensen. De reacties op de uitdaging van White die je kan bespeuren binnen de theologie bestaan vooral uit een vorm van 'cosmetische chirurgie'. Men gaat de bewuste passus nu vertalen met de nadruk op de zorg en de verantwoordelijkheid van de mens. Is deze minimalistische aanpak echter nog verantwoord wanneer zowel het christelijk geloof in Europa als de natuur wereldwijd zwaar te lijden hebben? Is de tijd niet aangebroken dat de locomotieven Geloof en Wetenschap allebei de trein van de culturele evolutie trekken, samen op één spoor?

De huiver van de kerk voor de wetenschap kost haar veel geloofwaardigheid. De mensen geloven immers in de wetenschap. Dat is logisch, want de bijdrage aan de kwaliteit van het leven door o.a. ingenieurs en medici is zeer tastbaar. Ligt bijgevolg de diepste reden voor het kwijnende elan van het christelijke geloof in Europa niet hierin dat de clericus nog steeds de wetenschapper niet omarmt, maar hem integendeel telkens vermijdt?

Wat nu te doen? Zelf vind ik inspiratie in de kern van de gelovige traditie. Voltrok de grote innerlijke ommekeer zich voor Franciscus niet na de omhelzing van de melaatse, die 'totaal andere' die je meestal vermijdt? En was het niet Jezus zelf die stelde dat verzoening de enige weg is naar heil en leven in overvloed?

De hedendaagse mens is opgevoed in een wetenschappelijk gegrondvest denkklimaat, waarin het wonder van de natuur is herontdekt en gedocumenteerd als nooit tevoren. Die nieuwe mens is terecht verbaasd over het kerkelijke idee van het vermenselijken van God in de persoon van Jezus. Wie was die man uit Galilea? Laten wij een poging doen tot definitie van zijn identiteit. Hij was zeker een uiterst bewogen medemens, een buitengewoon talentrijke genezer en 'exorcist', een intelligente en kritische schrijftkenner, een begenadigd redenaar en leermeester, een man met een krachtige, originele gebedspraktijk. Dat is heel wat. Maar verantwoordt dit de personencultus en de vergoddelijking die zich sluipend rondom hem installeerde sedert de tweede eeuw? Personen met een grote liefde voor de Schepper en zijn Messias én met een passie voor kritische 'free speech', die zij voluit kunnen ontwikkelen wegens hun onafhankelijke positie in de kerkstructuur, leggen vandaag twee vingers op de wonde. Ten eerste: de Blijde Boodschap, het Woord van God, is niet te verstaan

zonder de menselijke, Joodse context. Ten tweede: wij mogen van Jezus van Galilea geen idool maken dat ons afhoudt van het contact met het Eeuwige Mysterie en van een dieper begrip van de Grond die alles draagt. Mijn favoriete auteurs, o.a. André Chouraqui, A.N. Wilson, Roger Lenaers, Loed Loosen, wijzen er allen op dat Paulus het zelf nooit goed gevonden zou hebben dat Jezus' volgelingen de Messias zouden gelijkstellen met Jahwe (de per definitie altijd Andere). Rond het jaar 60 schrijft Paulus terecht: "Jezus is de meest eminente zoon, de beste tussen vele zusters en broeders." (Rom 8, 29)

Zelf stel ik mij de vraag graag op deze wijze: was Jezus niet de zoon van een vrouw en een man, en dus evengoed lid van de biologische soort Homo sapiens? Misschien moeten wij precies binnen deze biologische context kijken naar zijn geliefkoosde terminologie: ik ben de mensenzoon... Op het pad van de existentie, dat per definitie steeds bezaaid is met obstakels, blijft de christen sterk gehandicapt omdat hij dubbel ziet. In menige liturgische of theologische tekst van vandaag kan je een zin aantreffen waarin 'de Heer' wordt ten tonele gevoerd. Het is dan niet meteen duidelijk of de auteur het heeft over de Mysterieuze Dragende Kracht, die het heelal intussen gedurende reeds 30 miljoen jaar tot ontwikkeling liet komen, of dat de auteur het heeft over die bijzondere jongeman, geboren uit een menselijke moeder en een menselijke vader, die zijn medemensen op een doeltreffende manier de ogen heeft geopend over het grote belang van de spirituele dimensie, de liefdesdimensie en het totaal verwerpen van geweld in het leven. Zelfs als wij volmondig toegeven dat de mens tot nog toe het meest mysterieuze en diepgewortelde voortbrengsel is van de genoemde Eeuwige Mysterieuze Kracht dringt het besef zich op dat er een groot verschil is tussen de mensenzoon en Jahwe.

We moeten zeker ook voor ogen houden dat het narratieve taalspel (zoals in het Hooglied, hét Liefdeslied van de Bijbel) tot in de eeuwigheid op onvervangbare wijze mensen zal weten te begeisteren, te enthousiasmeren en te troosten, maar dat het nooit de descriptieve degelijkheid zal hebben van het wetenschappelijke taalspel van wiskunde, scheikunde, fysica en biologie. Anderzijds zullen wetenschappelijke verslagen ons nooit op zulke wonderbare, uiterst bondige manier kunnen tot steun zijn in het leven als de tekst van een psalm of een gebed, gemaakt om te reciteren in minuten van nood en in momenten van diepe dankbaarheid.

Dezelfde zindelijkheid is vereist bij het gebruik van beelden. De mens die aan bewuste identiteitsopbouw doet, zal bijvoorbeeld geconfronteerd worden met zowel het fraaie beeld van de Christus die blijmoedig verrijst tegen de achtergrond van de rijzende zon, als met het levensechte, fotografische of filmische beeld van de berin of de hazenmoer die op de achterste poten rechtop komt om, gedreven door een heilige woede, haar jongen te verdedigen tegen gevaar. Voor de mens die zoals de auteur van psalm 119 tracht de taal, de wetten, kortom de 'manieren' te verstaan van Jahwe, de Schepper, is dat laatste tafereel interessanter, leerzamer en nuttiger, want duizendmaal authentieker dan het vrome schilderij.

Onze scheppende, bevrijdende, trouwe en voltooiende God zal zijn mensen kansen op verrijzenis aanbieden. Ik heb echter zo een vermoeden dat dit slechts zal lukken in de mate waarin wij onze spirituele concepten kritisch durven (her)beschouwen, gesteund door innig en intens gebed. LOGOS (Leuvense Ontmoetingen rond Geloof Openbaring en Spiritualiteit), een jaarlijks initiatief van de afdeling 'Systematische Theologie' van de KU-Leuven, wijdt in de lente van 2008 zijn derde studiedag aan het thema schepping. Dit zijn kansen die gelovige denkers niet mogen laten liggen. Wij hopen dat beroepstheologen de moed zullen vinden om traditionele uitgangspunten van het dogma, die al sedert eeuwen geen goede vruchten meer opleveren, de rug toe te keren en zich zullen weten te ontpoppen tot goede gidsen voor het gelovige volkje, door het (opnieuw) voor te gaan op de Weg van Waarheid, die naar het Volle Leven voert. Dit hoeft geen loslaten te betekenen van ons Jezusgeloof of van het perspectief van het Bijbelboek, integendeel: hier ligt een unieke kans om ons hartgrondig te bezinnen op de kern van de joods-christelijke identiteit.

In crisistijd zijn alleen de woorden van de allergrootste profeten van waarde. Woorden als in de aanhef van het boek Jesaja, waar het luid klinkt: "Laten wij fout verklaren wat verkeerd is, laten wij

vechten voor de weduwe (lees moeder aarde) en recht doen aan de wees (lees Homo sapiens) en de brutale (ook de leider die bijziend blijft voor de tekenen van de tijd) in de pas doen lopen!” (Zie Jes. 1, 16-17, vertaling naar André Chouraqui.) Wij verhopende dat het heilige appel dat uitgaat van deze woorden ook vandaag het beste in ons kan naar boven halen en dat in de kwestie van de eco-spiritualiteit de traditioneel ‘bescheiden Vlaming’ boven zichzelf uit mag groeien. Zowel het christelijk geloof als moeder natuur lijken het ons meer dan waard dat wij een flink tandje bijsteken om hen met elkaar te verzoenen.